

УДК 349.3:369.5(477).001.73/46

І. М. Сирота

ПЕНСІЙНА РЕФОРМА ТА НОВАЦІЇ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ В СОЛІДАРНІЙ СИСТЕМІ

Здійснення пенсійної реформи є одним із важливих напрямків соціальної політики держави. Пенсійне забезпечення є пріоритетним в системі соціального захисту населення. Пенсії в нашій державі отримує понад 13 млн чол., щорічні затрати на ці цілі становлять більш ніж 200 млрд грн. Основним джерелом фінансування солідарної системи пенсійного забезпечення є кошти загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, які акумулюються в Пенсійному фонді України.

Величезні масштаби пенсійної системи потребують чіткого правового регулювання, врахування всіх умов призначення, перерахунку та виплати пенсій, дисциплінованості платників страхових внесків, об'єктивного та справедливого обліку та оцінки трудової діяльності громадян.

Реформування пенсійної системи, удосконалення механізму визначення розміру пенсій з урахуванням трудового вкладу працівника, усунення диспропорцій, які склалися в солідарній системі пенсійного забезпечення — це першочергові задачі на сьогоднішній день.

Пенсійна реформа внесла багато новацій, змін в законодавстві, які потребують роз'яснення населенню. Досить ґрунтовний та важкий до сприйняття Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року, який вступив у дію з 1 жовтня 2011 року.

Закон стосується в основному солідарної системи пенсійного забезпечення, хоча вся система пенсійного забезпечення складається із трьох рівнів: солідарного, накопичувального та недержавного.

Що ж нового привнесено в солідарну систему пенсійного забезпечення? Перш за все змінені умови призначення та визначення розміру пенсій. Підвищений на 5 років пенсійний вік для жінок і на 10 років обов'язковий страховий стаж для жінок і чоловіків. Тепер громадяни

мають право на пенсію за віком після досягнення 60-річного віку, при наявності страхового стажу не менше 15 років.

Змінено порядок розрахунку заробітної плати для призначення пенсії. При розрахунку пенсії враховується середня заробітна плата за три календарні роки, які передують року звернення за призначенням пенсії. Обмежений для всіх пенсіонерів максимальний розмір пенсії, який не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, встановлених для осіб, які втратили працездатність. Мінімальний розмір пенсії за віком при наявності у чоловіків 35 років страхового стажу, а у жінок — 30 років встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, обмежені розміри спеціальних пенсій для всіх категорій осіб, які передбачені законодавством. Змінені умови призначення та виплати пенсій військовослужбовцям, державним службовцям та прирівняним до них особам.

Але це не повний перелік змін в пенсійному законодавстві. Верховна Рада України внесла зміни постатейно в 22 закони щодо призначення та виплати пенсій. Найбільшу кількість змін внесено в Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р.

Питання пенсійного віку, страхового стажу, розрахунку пенсій, максимальні розміри пенсій встановлені в Законі про реформування пенсійної системи від 8 липня 2011 року № 3668.

Зміни в пенсійному законодавстві можна відобразити таким чином, що було до реформи, а що після:

До реформи	Після реформи
Жінки виходять на пенсію в 55 років.	Жінки, які народились після 1 березня 1961 року, виходять на пенсію в 60 років. Тим, хто народився в період з 1 вересня 1956 по 1 березня 1961 року, пенсійний вік буде підвищуватись на півроку. Тобто, жінки, які народились з 1 вересня 1956 по 28 лютого 1957 року вийдуть на пенсію у віці 55,5 років, з 1 березня 1957 року по 1 вересня 1957 року — в 56 років, і так далі.
Держслужбовці-чоловіки виходять на пенсію в 60 років	З 1 січня 2013 року пенсійний вік для державних службовців-чоловіків буде підвищено до 62 років. Процес розтягнеться на чотири роки, по шість місяців щорічно.
Мінімальний страховий стаж, необхідний для призначення мінімальної пенсії за віком, складає 20 років для жінок і 25 — для чоловіків.	Мінімальний страховий стаж, необхідний для призначення мінімальної пенсії за віком, складає 30 років для жінок і 35 — для чоловіків.
Мінімальний страховий стаж, необхідний для призначення	Мінімальний страховий стаж, необхідний для призначення соціальної допомоги (50% мінімальної

До реформи	Після реформи
соціальної допомоги (50 % мінімальної пенсії) при досягненні пенсійного віку, складає 5 років.	пенсії) при досягненні пенсійного віку, складає 15 років.
Максимальний розмір пенсії законодавцем не обмежений.	Максимальний розмір пенсії обмежений 10 прожитковими мінімумами, встановленими для непрацездатного населення.
Держслужбовці отримують пенсії в розмірі 90 % заробітної плати.	Держслужбовці отримують пенсії в розмірі 80 % заробітної плати. Для бюджетників при виході на пенсію вводиться одноразова допомога в розмірі 10 нарахованих їх пенсій.
Для нарахування пенсії береться розмір середньої заробітної плати за один календарний рік, який передує року звернення за призначенням пенсії.	Для нарахування пенсії береться розмір середньої заробітної плати за три календарні роки, які передують року звернення за призначенням пенсії.
Мінімальний строк служби для нарахування пенсії військово-службовцям складає 20 років. Виходячи на пенсію через 20 років, військові в якості пенсійного забезпечення отримують 50 % грошового забезпечення.	Мінімальний строк служби для нарахування пенсії військовослужбовцям складає 25 років. Підвищення буде проводитись поступово, протягом 10 років, аналогічно підвищенню пенсійного віку для жінок. Виходячи на пенсію через 25 років, військові в якості пенсійного забезпечення отримують 65 % грошового забезпечення. Зміни не розповсюджуються на льотчиків та підводників.

Суттєвих змін зазнало законодавство про пенсійне забезпечення народних депутатів, суддів, прокурорів. По-перше, змінено норму пенсії з 90 % на 80 % від заробітної плати. Обмежено заробіток для призначення пенсії народним депутатам, суддям, прокурорам сумою заробітної плати, на яку нараховується єдиний соціальний внесок, як для інших категорій пенсіонерів.

Дострокові пенсії народним депутатам у зв'язку з закінченням їх депутатських повноважень тепер будуть призначатися не за два роки до досягнення пенсійного віку, а за півтора, як і іншим категорія пенсіонерів.

Пенсійному фонду передано право призначення та виплати довічного грошового утримання суддів Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів (раніше вони призначались цими судами).

Встановлений диференційований підхід до визначення спеціального стажу роботи прокурорів та слідчих, відповідно до Закону України «Про прокуратуру» [1]. Так, наприклад, для того, хто виходить на пенсію до 30 вересня 2011 року, — встановлено 20 років, в тому числі стажу роботи на посадах прокурорів та слідчих прокуратури не менше

10 років. А з 1 жовтня 2011 року до 30 вересня 2012 року — 20 років та 6 місяців, в тому числі стажу роботи на посадах прокурорів та слідчих прокуратури не менше як 10 років та 6 місяців і так далі. З 1 жовтня 2020 року і пізніше — 25 років, в тому числі стажу роботи на посаді прокурора чи слідчого прокуратури не менше 15 років.

Відповідно до Закону про пенсійну реформу зберігаються умови та порядок здійснення права на пенсію за віком на пільгових умовах, враховуючи шкідливість виробництва, та на пенсію за вислугу років. Категорії осіб, які мають право на пенсію за вислугу років визначені ст. ст. 13, 14, 55 Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 року [2] та п. 3 Прикінцевих положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р.

Залишаються незмінними норми про призначення пенсій за вислугу років незалежно від віку працівникам освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення. При цьому надана можливість відстрочки призначення пенсії за вислугу років з відповідною компенсацією.

Законом про пенсійну реформу закріплений новий принцип визначення заробітку для обчислення пенсії науковим працівникам відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [3]. Внесені зміни до ст. 24 цього Закону щодо перегляду періоду, за який визначається заробіток для призначення пенсії. Зміни передбачають, що для визначення розміру пенсії враховується заробітна плата наукового (науково-педагогічного) працівника за основним місцем роботи за весь період страхового стажу на посаді наукового (науково-педагогічного) працівника починаючи з 1 липня 2000 р.

Новим законодавством збережено право перерахунку пенсій пенсіонерам, які працюють, з урахуванням страхового стажу, набутого після призначення пенсії, але перерахунок проводиться після звільнення з роботи.

Традиційно перерахунок пенсії проводиться у зв'язку з підвищенням прожиткового мінімуму відповідно до Закону України «Про державний бюджет України» на поточний рік. Так, з 1 травня 2012 року було здійснено модернізацію перерахунку пенсійних виплат. Під час їх перерахунку бралися до уваги показники середньої заробітної плати за 2007 рік, що дозволило зрівняти розміри «старих пенсій» з призначеними новими.

З 1 липня 2012 року продовжується другий етап здійснення автоматичної модернізації, перерахунок пенсійних виплат окремим категоріям громадян. До цього рахунку відносяться особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, військовослужбовці відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Таким чином, здійснення пенсійної реформи продовжується. Збільшується мінімальний розмір пенсії за віком, по інвалідності, на

випадок втрати годувальника, збільшується середній розмір пенсії.

У будь-якому випадку сьогодні підвищення пенсії здійснюється відповідно до можливостей держави та Пенсійного фонду. Продовжується робота по ліквідації дефіциту коштів Пенсійного фонду (до 2013 року). А поки що він дуже великий. В 2009 році дефіцит бюджету склав 30 млрд грн, в 2010 р. — 34 млрд грн, в 2011 р. — 17,8 млрд грн. Прогнозується, що в 2012 році дефіцит Пенсійного фонду України складе 2 млрд 200 млн грн [4].

Ведеться підготовка до впровадження другого рівня пенсійної системи — накопичувального. Уряд планує з початку 2014 року ввести накопичувальну систему пенсійного забезпечення для 35-літніх працівників, які будуть відкладати 2 % єдиного соціального внеску на персоніфіковані пенсійні рахунки. Обов'язкова накопичувальна система забезпечить додаткову підтримку солідарної пенсійної системи.

Потрібно особливо підкреслити, що всі зміни в пенсійній реформі не розповсюджуються на пенсіонерів, пенсії яким були призначені до вступу в силу нового Закону про пенсійну реформу, в тому числі пенсіонерів, які продовжують працювати. В той же час реформування пенсійної системи повинно позитивно вплинути на всю систему соціального захисту населення України.

Л і т е р а т у р а

1. Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 53. — Ст. 793.
2. Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 3. — Ст. 10.
3. Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 2. — Ст. 20.
4. Урядовий кур'єр. — 2011. — № 165.

А н о т а ц і я

Сирота І. М. Пенсійна реформа та новації її здійснення в солідарній системі. — Стаття.

У статті проаналізовано сучасний стан пенсійного забезпечення в Україні, досліджено основні нововведення пенсійної реформи та етапи її проведення. Проводиться детальний аналіз правового регулювання пенсійного забезпечення окремих категорій осіб. Розглядаються актуальні питання впровадження накопичувального рівня пенсійної системи.

Ключові слова: пенсійна система, пенсійна реформа, солідарний рівень пенсійної системи

А н н о т а ц и я

Сирота И. М. Пенсионная реформа и новации ее осуществления в солидарной системе. — Статья.

В статье проанализировано современное состояние пенсионного обеспечения в Украине, исследованы основные нововведения пенсионной реформы и этапы ее проведения. Проводится детальный анализ правового регулирования пенсионного обеспечения

отдельных категорий лиц. Рассматриваются актуальные вопросы внедрения накопительного уровня пенсионной системы.

Ключевые слова: пенсионная система, пенсионная реформа, солидарный уровень пенсионной системы.

S u m m a r y

Syrota I. M. Pension reform and innovation in the implementation of shared system. — Article.

The article analyzes the current state of pension system in Ukraine, studies the main innovations of the pension reform and the stages of its implementation. A detailed analysis of the legal regulation of the pensions of certain categories of persons is given. The article also exams actual questions of memory pension system implementation.

Keywords: pension system, pension reform, joint level of pension system.